

Nr 149.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa markförvärv för försvaret m. m.; given Stockholms slott den 20 mars 1953.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

Torsten Nilsson.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen äskas (under punkterna 1, 5 och 7) tre anslag om sammanlagt 1 850 000 kronor till vissa markförvärv för försvaret. Vidare äskas (under punkt 2) ett investeringsanslag av 455 000 kronor för slutförande av krigsarkivets nybyggnad. Härjämte begäres (under punkt 4) godkännande av ett markbyte med Östersunds stad. Slutligen begäres ändrad disposition av vissa av riksdagen tidigare anvisade medel till centralsjukhus för Bodens garnison (under punkt 3), till vattenförsörjning för militära anläggningar å Rindö och Stenslätten (under punkt 6) samt till uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter (under punkt 8).

*Utdrag av protokoll över försvarsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
20 mars 1953.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet och, såvitt avser punkt 6, jämväl med chefen för kommunikationsdepartementet samt, såvitt avser punkt 8, även med chefen för inrikesdepartementet anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Torsten Nilsson, frågor angående vissa markförvärv för försvaret m. m. och anför därvid följande.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv under arméns, marinens och flygvapnets delfonder av försvarets fastighetsfond för budgetåret 1953/54 beräkna investeringsanslag av respektive 300 000 kronor, 300 000 kronor och 1 500 000 kronor.

Jag upptager nu dessa anslagsfrågor till slutlig behandling. I samband därmed torde även böra behandlas vissa andra frågor rörande investeringar för försvaret av beskaffenhet att böra föreläggas riksdagen.

FÖRSVARETS FASTIGHETFOND.

Arméns delfond.

[1] **Vissa markförvärv för armén.** Såsom förut anförts har Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition (Bil. 25, punkt 9) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv under arméns delfond beräkna ett investeringsanslag av 300 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet i detta hänseende.

Under senare år har som regel, då medel på en gång beviljats för flera markförvärv, ett särskilt belopp även beräknats för att möta oförutsedda utgifter i samband med förvärvens genomförande. Det inträffar nämligen stundom, att den reserv, som upptages under varje anslagspost till markförvärv, där expropriation förutses behöva ifrågakomma, befinnes otillräcklig i de fall då den fastställda expropriationsersättningen överstiger det vid anslagsberäkningen uppskattade värdet av expropriationsföremålet. Dessutom kan prisstegringar inträffa under den ofta ganska långa tid som

förflyter mellan kostnadsberäkningens uppgörande och förvärvets genomförande. Genom att särskilda medel anvisats för att möta oförutsedda utgifter har det i många fall blivit möjligt att undvika att varje — om än obetydlig — brist i en anslagspost för markförvärv måste föranleda särskilt riksdagsäskande. Fortifikationsförvaltningen föreslår nu, att för detta ändamål måtte för budgetåret 1953/54 anvisas ett belopp av minst 150 000 kronor. Med hänsyn till den omfattning i vilken expropriation under senare år måst användas och till inträffade värdestegringar, synes ett förhållandevis stort belopp böra anvisas. Jag beräknar 100 000 kronor vara erforderliga för ändamålet. Liksom hittills varit fallet bör dessa medel även kunna i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall utnyttjas för att bestrida uppkommande kostnader för smärre kompletteringar av arméns fastighetsbestånd. Anslagsmedlen torde böra anvisas under rubriken Vissa markförvärv för armén. Outnyttjade medel under det för innevarande budgetår uppförda anslaget Vissa markförvärv torde böra tillföras det nya anslaget.

Fortifikationsförvaltningen har äskat betydande belopp för ett flertal närmare specificerade markförvärv. I nuvarande ekonomiska läge har jag emellertid icke ansett mig kunna tillstyrka att medel nu anvisas för berörda ändamål.

Äberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa markförvärv för armén* för budgetåret 1953/54 anvisa ett investeringsanslag av 100 000 kronor.

[2] **Nybyggnad för krigsarkivet.** Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1942: 270 beräknade riksdagen (skr. nr 376) för budgetåret 1942/43 ett belopp av 500 000 kronor till påbörjande av nybyggnad å Ladugårdsgårde för krigsarkivet, att utgå av det av riksdagen för nämnda budgetår såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, till Vissa byggnadsarbeten m. m. anvisade reservationsanslaget av 40 000 000 kronor.

Vidare medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 9 oktober 1942 att byggnadsstyrelsen finge för bestridande av kostnaderna för utarbetande av förslag till nybyggnad disponera högst 50 000 kronor av förenämnda anslag.

Efter förslag i propositionen 1944: 175 (s. 74 o. f.) medgav riksdagen sedermera (skr. nr 322), att en nybyggnad för krigsarkivet finge, i den mån kostnaderna icke kunde bestridas från av riksdagen tidigare anvisade anslag, med anlitande av det för budgetåret 1944/45 under arméns delfond anvisade investeringsanslaget av 24 000 000 kronor till Vissa byggnadsarbeten m. m., utföras inom en kostnadsram av totalt 1 750 000 kronor enligt prisläget våren 1944.

Sedermera har Kungl. Maj:t genom beslut den 26 januari och den 16

mars 1945 ställt 300 000 kronor till förfogande för att bestrida kostnaderna för utsprängning och inredning m. m. av för krigsarkivet avsedda arkivlokaler inom den till Ladugårdsgårde förlagda skyddsrumsanläggningen för de militära ämbetsbyggnaderna. Vidare har Kungl. Maj:t genom beslut den 11 maj 1945 uppdragit åt byggnadsstyrelsen att — i den mån byggnadstillstånd kunde komma att meddelas för ändamålet — gå i författning om uppförande inom en kostnadsram av 1 450 000 kronor av nybyggnad för krigsarkivet samt medgivit att till bestridande av kostnaderna må, utöver tidigare för ändamålet anvisade medel, 50 000 kronor, anlitas förenämnda båda anslag intill ett sammanlagt belopp av högst 1 450 000 kronor.

Ett av byggnadsstyrelsen i skrivelse den 15 oktober 1951 framställt äskande om ett investeringsanslag av 580 000 kronor på tilläggsstat för budgetåret 1951/52 för täckande av vissa till följd av inträffade prisstegringar uppkomna merkostnader för den färdigställda ämbetsbyggnaden och ett i byggnadsprogrammet ingående arkivtorn som ännu icke har kommit till utförande har icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I skrivelse den 23 februari 1953 har *byggnadsstyrelsen*, med överlämnande av i samråd med krigsarkivet upprättat förslag till uppförande av arkivlokaler, anfört i huvudsak följande.

De ritningsförslag, som legat till grund för nyssnämnda medelsäskande, har omarbetats med hänsyn, bland annat, till nya rön beträffande arkivalieförvaring. Förslaget omfattar en byggnad i 4 våningar i stället för den ursprungligen planerade tornbyggnaden. Planytan är emellertid större, vilket motiveras av krav, som numera gäller arkivbyggnader i allmänhet och i all synnerhet när, såsom här är fallet, s. k. rörlig hyllinredning skall komma till användning, d. v. s. skjutbara hyllor, som medger en tätare uppställning. Genom föreliggande förslag kan det ytterligare medelsbehovet reduceras med 125 000 kronor till (580 000 — 125 000 =) 455 000 kronor.

Byggnadsstyrelsen hemställer, att Kungl. Maj:t måtte godkänna det ingivna ritningsförslaget att i huvudsak lända till efterrättelse samt att för täckande av beräknade merkostnader för byggnadsföretaget ett investeringsanslag av 455 000 kronor måtte beviljas för budgetåret 1953/54 och ställas till ämbetsverkets förfogande.

Departementschefen.

Det av byggnadsstyrelsen nu framlagda förslaget skiljer sig i så måtto från det tidigare förslaget, att tornbyggnaden ersättes med en byggnad i fyra våningar med större planyta. Den sålunda föreslagna lösningen av byggnadsfrågan beräknas minska de totala kostnaderna med 125 000 kronor. Mot förslaget har jag intet att erinra. Till följd av den sedan år 1944 inträffade byggnadskostnadsstegringen erfordras emellertid oaklat ändringen av byggnadsprogrammet förstärkningsanslag för att byggnaden skall

kunna slutföras. Mot beräkningen av det ytterligare medelsbehovet har jag intet att erinra, och jag föreslår alltså, att för ändamålet anvisas ett investeringsanslag av 455 000 kronor.

Under återopandande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Nybyggnad för krigsarkivet* för budgetåret 1953/54 anvisa ett investeringsanslag av 455 000 kronor.

[3] **Centralsjukhus för Bodens garnison m. m.** Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1951:109 anvisade riksdagen (skr. nr 292) under försvarets fastighetsfond, arméns delfond, för budgetåret 1951/52 ett investeringsanslag av 735 000 kronor till centralsjukhus för Bodens garnison m. m. Enligt förslaget skulle ett centralt truppförbandssjukhus tillskapas inom den kasern vid Norrbottens artillerikår, där förbandets sjukhus var inrymt. För detta ändamål skulle alla tre våningarna i kasernen tagas i anspråk. Förefintliga sjukvisitationslokaler vid Bodens artilleriregemente och Bodens ingenjörkår skulle, efter smärre omändringsarbeten, bibehållas, varjämte i anslutning till sjukvisitationslokalen vid artilleriregementet skulle inrättas en tandpoliklinik avsedd för personalen vid regementet och ingenjörkåren. Kostnaderna härför beräknades till omkring 57 000 kronor enligt prisläget den 1 januari 1951. Kostnaderna för erforderliga ombyggnads- och reparationsarbeten beräknades totalt uppgå till omkring 735 000 kronor enligt samma prisläge.

Sedermera har *fortifikationsförvaltningen* i skrivelse den 12 februari 1953 föreslagit en annan lösning av denna byggnadsfråga och härom anfört i huvudsak följande.

Arbetena med iordningställande av förenämnda sjukvisitationslokaler och tandpoliklinik pågår, under det att ombyggnadsarbeten m. m. för centralsjukhuset ännu icke igångsatts. Frågan om centralsjukhusets förläggning m. m. har nämligen numera kommit i ett nytt läge. Sålunda kommer, enligt uppgift från arméstaben, underofficersbyggnaden vid Bodens artilleriregemente att inom en nära framtid icke längre användas för bostadsändamål. Expeditioner och lektionssalar i vissa kaserner kan då överflyttas till underofficersbyggnaden. Regementet kommer därigenom att disponera väsentligt ökade förläggingsutrymmen, vilket möjliggör att all personal vid regementet kan förläggas inom kasernetablissemnet. Härigenom kan även ernås en bättre disposition av förläggingsutrymmena för vissa andra militära förband i Boden. Sålunda kan Signalregementets kompani, som disponerar förläggingsutrymmen vid Norrbottens regemente, med bibehållen gemensam administration med detta regemente i sin helhet förläggas till den förutvarande artillerikårens etablissemnet, i första hand till den kasern, som ursprungligen avsetts för centralsjukhus.

Sjukhuset föreslås i stället skola förläggas till kasern I vid Norrbottens regemente, vilket i sin tur tillföres förutvarande Tredje intendenturkompaniets kasern med därstädes befintliga förläggningsutrymmen.

Fortifikationsförvaltningen har beräknat kostnaderna för ombyggnad av kasern I vid Norrbottens regemente till centralsjukhus till 1 280 000 kronor, inklusive kostnader för skyddsrum, 110 000 kronor, enligt prisläget den 1 oktober 1952.

Som jämförelse framhålles, att fortifikationsförvaltningen med ledning av inkomna anbud rörande ombyggnad av artillerikårens kasern till centralsjukhus numera beräknat kostnaderna för denna ombyggnad till 1 235 000 kronor, exklusive kostnader för skyddsrum, 120 000 kronor, enligt samma prisläge.

Kostnaderna för iordningställande av sjukvisitationslokaler vid Bodens ingenjörkår samt av sjukvisitationslokaler och tandpoliklinik vid Bodens artilleriregemente beräknas numera uppgå till 65 000 kronor.

Det ytterligare medelsbehovet för centralsjukhuset uppgår således till $(1\,280\,000 + 65\,000 - 735\,000 =)$ 610 000 kronor. Prisstegringen å beloppet 735 000 kronor uppgår sedan den 1 januari 1950 till omkring 280 000 kronor. Återstoden utgöres av kostnadsökningar betingade av andra skäl, såsom ökade krav på skyddsrum samt på sanitära anläggningar, ventilationsteknisk och elektrisk installation m. m.

Förläggningen av centralsjukhuset till Norrbottens regemente har förordats av chefen för armén, militärbefälhavaren för sjätte militärområdet och försvarets sjukvårdsstyrelse.

Fortifikationsförvaltningen har föreslagit att de kostnader, som icke kan rymmas inom tidigare anvisade medel, skall bestridas av det i årets statsverksproposition (Bil. 25, punkt 8) äskade investeringsanslaget å 2 540 000 kronor till Vissa byggnadsarbeten för armén.

Departementschefen.

Det av fortifikationsförvaltningen framlagda förslaget synes möjliggöra en mera ändamålsenlig disposition av tillgängliga förläggningsutrymmen för de i Boden förlagda truppförbanden. De föreslagna utökningarna av byggnadsprogrammet med skyddsrum m. m. finner jag mig böra godtaga. Då jag icke har något att erinra mot kostnadsberäkningarna, tillstyrker jag därför att ifrågavarande sjukhusanläggning må komma till utförande inom den föreslagna utvidgade kostnadsramen 1 280 000 kronor. Riksdagens medgivande härtill torde dock böra inhämtas. Vid bifall härtill torde anslaget Vissa byggnadsarbeten för armén intill ett belopp av $(1\,280\,000 + 65\,000 - 735\,000 =)$ 610 000 kronor få disponeras jämväl för här avsett ändamål.

Åberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva

att centralsjukhuset i Boden må komma till utförande enligt i det föregående framlagt förslag.

[4] **Markbyte med Östersunds stad.** Med skrivelse den 5 mars 1953 har *fortifikationsförvaltningen* överlämnat ett exemplar jämte kartbilagor av ett med drätselkammaren i Östersund träffat preliminärt avtal rörande markbyte mellan kronan och Östersunds stad samt hemställt, att avtalet måtte godkännas. Av skrivelsen inhämtas följande.

Drätselkammaren i Östersund har föreslagit visst byte av mark mellan kronan och staden. Den mark, som kronan skulle avstå, utgöres dels av stadsägan nr 255 A om 1,28525 hektar (figur nr 6 å kartbilaga B), dels ock av elva för gatubreddning erforderliga eller enligt gällande stadsplan i gatumark (allmän plats) ingående markområden om tillhopa cirka 1,1196 hektar (figurerna nr 7—17). Såsom ersättning skulle kronan av staden erhålla dels ett område om cirka 53,22 hektar av stadsägoområdet nr 410, Furulund, (å kartbilaga A utmärkt med röda begränsningslinjer), dels ock ett område om cirka 0,46 hektar av stadsägoområdet nr 302 (figur nr 2 å kartbilaga B). Stadsägan nr 255 A, som är belägen vid Genvägen öster om A 4 kasernområde, har förvärvats av kronan år 1944 från Östersunds stad mot en efter ett pris av 3 kr. per m² beräknad köpeskilling för uppförande av en kasernbyggnad för artilleriets kadettskola, vilken då var förlagd till regementet. Den planerade bebyggelsen har emellertid icke kommit till utförande och skolan har numera flyttats från regementet. Stadsägan erfordras icke längre för regementet och kan i likhet med förenämnda gatumark utan olägenhet avstås till staden. Den mark, som kronan enligt förslaget skulle erhålla av staden, gränsar intill regementets övningsfält. Det anses i hög grad önskvärt, att de båda områdena tillägges övningsfältet, då härigenom vinnes ökade möjligheter att bedriva övningar.

I avgivna yttranden har militärbefälhavaren för andra militärområdet och chefen för armén tillstyrkt det föreslagna markbytet.

Furulundsområdet består av 34,1 hektar produktiv skogsmark med växande skog, ett tomt- och inägoområde om 11,1 hektar samt 8 hektar impediment. Å området finnes uppfört ett boningshus med tillhörande uthus. Fortifikationsförvaltningen har låtit särskilda värderingsmän värdera den i bytet ingående marken. Därvid har Furulundsområdet åsatts ett värde av 72 000 kronor, varifrån vissa avdrag skall göras för avverkad skog m. m. Vidare har stadsägan nr 255 A värderats till 77 115 kronor och övrig i bytet ingående mark till 3 kronor per kvadratmeter.

Vid därefter av fortifikationsförvaltningen med staden upptagna förhandlingar har parterna enats om att godtaga det av värderingsmännen

uppskattade värdet å stadsägan nr 255 A samt att åsätta i bytet ingående gatumark, tillhoppa 11 196 kvadratmeter, ett värde av 1 krona per kvadratmeter, vilket är det gängse priset för gatumark i staden. Därjämte har överenskommit, att Furulundsområdet värderas till 72 000 kronor, för vilket belopp staden förvärvat egendomen år 1951, samt att den del om 0,46 hektar av stadsägoområdet nr 302, som kronan skall förvärva, skall anses äga ett värde av 16 311 kronor, eller cirka 3 kronor 50 öre per kvadratmeter. Den mark, som kronan skall avstå, anses sålunda äga ett värde av $(77\ 115 + 11\ 196 =)$ 88 311 kronor och den mark, staden skall avstå, likaledes ett värde av $(72\ 000 + 16\ 311 =)$ 88 311 kronor.

Då användbarheten av regementets övningsfält i hög grad ökas genom det föreslagna markbytet, har fortifikationsförvaltningen med drätselkammaren i Östersund under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande träffat ett den 28 februari och den 4 mars 1953 dagtecknat, av stadsfullmäktige den 17 februari 1953 godkänt avtal i ämnet.

Departementschefen.

Enligt det föreslagna bytesavtalet skall kronan till Östersunds stad överlåta två områden om sammanlagt cirka 2,4 hektar, vilka icke längre erfordras för regementets räkning, och i stället erhålla två likvärdiga markområden om sammanlagt cirka 53 hektar, belägna intill Norrlands artilleriregementes övningsfält. Markbytet innebär påtagliga fördelar ur militär synpunkt, då härigenom ökade möjligheter vinnes att bedriva övningar. Med hänsyn härtill förordar jag, att markbytet kommer till stånd på angivna villkor. Ärendet torde böra underställas riksdagens prövning.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att det föreslagna markbytet med Östersunds stad må komma till stånd på de villkor, som i det föregående angivits.

Marinens delfond.

[5] **Vissa markförvärv för marinen.** Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition (Bil. 25, punkt 15) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv under marinens delfond beräkna ett investeringsanslag av 300 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet i detta hänseende. Ärendet är av den natur, att en fullständig redogörelse för detsamma icke bör lämnas till statsrådsprotokollet. Ytterligare upplysningar torde få inhämtas av de handlingar, som kommer att överlämnas till riksdagens vederbörande utskott.

Förvärv av skjutfält för Göteborgs kustartilleriförsvär. I sina medels-

äskanden för budgetåret 1952/53 framlade *fortifikationsförvaltningen* förslag till förvärv av vissa markområden i Ölmevalla socken för skjutfält för Göteborgs kustartilleriförsvaret till ett beräknat belopp av 340 000 kronor. Sedan emellertid detta ärende kommit i nytt läge, underställde ämbetsverket genom skrivelse den 8 mars 1952 ånyo ärendet Kungl. Maj:ts prövning och anförde därvid i huvudsak följande.

I skrivelser den 30 april och den 6 augusti 1948 hade chefen för Göteborgs kustartilleriförsvaret framhållit nödvändigheten av att inköpa vissa ytterligare markområden intill det område, som för kustartilleriets behov av kronan genom expropriation år 1946 redan förvärvats vid Falkasand på Örmanäshalvön inom nämnda socken. Inom det exproprierade området hade vissa permanenta försvarsanläggningar utförts. För att under fredstid rationellt kunna utnyttja området för övningsskjutningar vore det emellertid nödvändigt att utvidga området. Förvärvet borde jämväl omfatta ett av kronan arrenderat område, å vilket elva tältbaracker för förläggning av personal vore uppförda. Det vore vidare av yttersta vikt att förhindra uppkomsten av bebyggelse mellan det exproprierade området och stranden med hänsyn till skadeverkningarna vid skjutövningar med skarp ammunition, varför även denna mark borde ingå i förvärvet. De till förvärv föreslagna områdena hade en sammanlagd areal av cirka 22,28 hektar. Området vore enligt kustartillerichefens bedömning det för ändamålet enda lämpliga i någorlunda närhet av Göteborg. Markförvärvet hade tillstyrkts av chefen för marinen. Av kostnadsskäl hade inlösen av tre sambrukade fastigheter, betecknade Örmanäs 1^s, 9¹⁴ och 10³, icke ansetts höra komma i fråga.

Emellertid hade ägarna till dessa fastigheter, under hänvisning till de olägenheter som förorsakades av de å kronans område bedrivna skjutövningarna, anhållit att kronan måtte inlösa dessa fastigheter efter ett vid värdering den 17 januari 1950 åsatt värde av 130 000 kronor.

Länsarkitekten i Hallands län hade meddelat, att för sydvästra delen av Ölmevalla kommun år 1950 hade upprättats förslag till generalplan. I förslaget vore kustartilleriets övningsplats vid Falkasand markerad såsom område för allmänna byggnader, varvid det militära ändamålet vore underförstått. Nämnda område avgränsades i öster av en planerad ringväg runt Örmanäshalvön. Öster om denna väg vid Falkasand vore fastigheterna Örmanäs 1^s, 9¹⁴ och 10³ belägna inom å generalplanekartan utlagda lantbruks- och rekreationsområden. Några byggnadsregleringar i form av detaljplaner finnes icke för nämnda fastigheter. Beträffande Ölmevalla kommun hade länsstyrelsen jämlikt 1 § lagen den 15 december 1950 om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden förordnat, att byggnad tills vidare icke finge uppföras utan länsstyrelsens tillstånd utmed, bland annat, den del av kusten, som här vore i fråga. Förordnandet, som avsåge

marken inom 200 meter från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd, berörde dock icke nyssnämnda fastigheter. Med hänsyn till de uppenbara olägenheterna vid skarpskjutning för ifrågavarande markägare tillstyrkte länsarkitekten, att fastigheterna inlöstes.

Chefen för marinen hade tillstyrkt förvärv av dels fastigheten Örmanäs 5³, dels ock fastigheterna Örmanäs 1⁸, 9¹⁴ och 10³.

För egen del fann fortifikationsförvaltningen de anförda olägenheterna för ägarna av sistnämnda tre fastigheter vara så avsevärda, att fastigheterna borde inlösas av kronan, med hänsyn, bland annat, till risken att kronan kunde komma att åläggas utgiva betydande skadestånd till ägarna. Härtill kom att avtalet rörande arrende av det område av Örmanäs 10³, å vilket förläggingsbarackerna uppförts, endast förlängts tills vidare och när som helst kunde uppsägas av markägarna. En omflyttning av de militära anläggningarna borde icke komma i fråga.

Det ifrågasatta markförvärvet norr, väster och sydväst om batteriplatsen, vilket i marinchefens yttrande föreslagits skola begränsas till att omfatta fastigheten Örmanäs 5³, syntes med hänsyn till rådande byggnadsförbud kunna tills vidare anstå i avvaktan på slutlig utredning rörande det totala markbehovet för anläggningen i fråga. Ämbetsverket avsåg att sedermera, då sådan utredning förelåg, i samråd med marinchefen i ett sammanhang till bedömande upptaga detta markförvärv.

Sedan Kungl. Maj:t sedermera uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att med markägarna förhandla om och, där för kronan antagbar överenskommelse kunde träffas, med förbehåll av utav Kungl. Maj:t lämnat godkännande, sluta avtal rörande förvärv av mark, som här avses, har fortifikationsförvaltningen i skrivelse den 26 november 1952, bland annat, meddelat, att ämbetsverket numera träffat avtal med ägarna till fastigheterna Örmanäs 1⁸, 9¹⁴ och 10³ — under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande före den 1 augusti 1953 — rörande överlåtelse av fastigheterna till kronan för en köpeskillning av 110 000 kronor, vilket belopp jämväl utgör full ersättning för det intrång och obehag, som intill dagen för köpekontraktets undertecknande förorsakats säljarna genom kronans skjutövningar. Fastigheterna har en sammanlagd areal av cirka 10,4 hektar, varav 7,3 hektar åker och trädgård, 0,3 hektar tomt och 2,8 hektar skogsmark. Då hela arealen ej erfordras för försvarsändamål, torde efter kronans förvärv vissa delar av åkerjorden kunna frånsäljas för att läggas till angränsande jordbruksfastigheter. Fortifikationsförvaltningen har funnit den överenskomna köpeskillningen godtagbar för kronan. Då av medel, som ställts till förfogande för iordningställande av baracklägret vid Falkasand, ett belopp av 30 000 kronor kan tagas i anspråk för markförvärvets genomförande, erfordras sålunda för ändamålet ett belopp av (110 000 — 30 000 =) 80 000 kronor jämte 1 500 kronor för gränsmarkering, eller tillhopa 81 500 kronor.

Fortifikationsförvaltningen har även slutfört en utredning rörande det totala markbehovet för ifrågavarande försvarsanläggning. För att erhålla erforderligt säkerhetsområde vid övningar med raketvapen har det ansetts vara nödvändigt att vidtaga en viss mindre utvidgning av det ursprungligen såsom erforderligt angivna området. Kostnaderna för förvärv av de markområden som sålunda erfordras utöver förenämnda fastigheter har — inberäknat viss säkerhetsmarginal — beräknats till 87 000 kronor, vartill kommer cirka 8 000 kronor för avstyckningskostnader, gränsmarkering m. m.

Medelsbehovet för samtliga erforderliga markförvärv utgör sålunda tillhoppa (81 500 + 87 000 + 8 000 =) 176 500 kronor.

Åberopande det anförda hemställer fortifikationsförvaltningen att för förvärv av skjutfält för Göteborgs kustartilleriförsvar måtte anvisas ett belopp av 176 500 kronor.

Departementschefen.

Enligt verkställda undersökningar synes det område varom här är fråga vara det enda som inom rimligt avstånd från Göteborg kan utnyttjas för skarpskjutningar med kustartilleriets rörliga pjäser. På platsen har redan vidtagits vissa permanenta anordningar. Då emellertid kronans dispositionsrätt till området bör säkras och de av fortifikationsförvaltningen i övrigt anförda skälen för ifrågavarande markförvärv synes bärande, anser jag mig böra tillstyrka fortifikationsförvaltningens slutliga förslag, innebärande förvärv av cirka 31,4 hektar mark. Mot de av ämbetsverket senast gjorda kostnadsberäkningarna, vilka innebär en kostnadsminskning av 83 500 kronor i förhållande till det ursprungligen framlagda förslaget, har jag intet att erinra. Det preliminära köpeavtalet bör således godkännas. I anslutning till det anförda tillstyrker jag, att för förvärv av skjutfält för Göteborgs kustartilleriförsvar beräknas ett belopp av 176 500 kronor.

Av skäl som anförts vid behandlingen av motsvarande anslag under arméns delfond bör medel anvisas för oförutsedda utgifter för markförvärv. Jag föreslår att för detta ändamål beräknas ett belopp av 73 500 kronor.

I enlighet med vad sålunda anförts beräknar jag följande belopp till markförvärv för marinen.

Förvärv av skjutfält för Göteborgs kustartilleriförsvar	176 500
Oförutsedda utgifter för markförvärv för marinen	73 500
	<hr/>
	Summa kronor 250 000

Anslagsmedlen torde böra anvisas under rubriken Vissa markförvärv för marinen. Outnyttjade medel under det för innevarande budgetår uppförda anslaget Vissa markförvärv bör tillföras det nya anslaget.

Aberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa markförvärv för marinen* för budgetåret 1953/54 anvisa ett investeringsanslag av 250 000 kronor.

[6] **Vattenförsörjningen för militära anläggningar å Rindö och Stenslätten.** Enligt skrivelser 1943: 411 och 1944: 497 medgav riksdagen, bland annat, att i propositionerna 1943: 287 (s. 43—50 och 54 och 55) samt 1944: 288 (s. 51—55) framlagt förslag om anordnande av vattenledning för militära anläggningar å Rindö och Stenslätten samt för Vaxholms stad finge genomföras med anlåtande av de av riksdagen å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, marinförvaltningens delfond, för budgetåren 1943/44 och 1944/45 anvisade investeringsanslagen till Vissa byggnadsarbeten m. m. På sätt av proposition 1944: 288 framgår beräknades kostnaderna för företaget preliminärt till 980 000 kronor.

Det förslag till anordnande av vattenledning, som sålunda förelades 1943 och 1944 års riksdagar, innebar att såsom vattentäkt skulle utnyttjas Strömsviken och Siggestaträsket å Värmdön (Siggesta-alternativet).

Genom beslut den 26 april 1946 fann Kungl. Maj:t gott *dels* fastställa ingivna ritningar till vattenledning för Rindö och Stenslätten samt för Vaxholms stad (Siggesta-alternativet), *dels* bemyndiga marinförvaltningen att gå i författning om utförande av ifrågavarande anläggning inom viss angiven kostnadsram, *dels ock* anvisa ett belopp av 771 700 kronor av ifrågavarande investeringsanslag för anläggningens påbörjande.

Genom samma beslut godkände Kungl. Maj:t vidare ett med Vaxholms stad träffat, den 24 och 25 april 1946 dagtecknat förslagskontrakt, enligt vilket kronan förband sig, bland annat, att till stadens områden på Rindö och Vaxön leverera en viss mängd vatten per år mot avgifter som i förslagskontraktet närmare angivits.

Sedan svårigheter uppstått att träffa erforderliga uppgörelser med de av vattenledningsföretaget berörda markägarna, hemställde marinförvaltningen i skrivelse den 30 november 1946 hos Kungl. Maj:t om expropriationstillstånd för genomförande av Siggesta-alternativet. I samband med remissbehandlingen av sistnämnda framställning väcktes nya förslag rörande företags utförande, varvid bland annat ett förslag att såsom vattentäkt utnyttja Ekefjärden å Bogesundlandet (Ekefjärds-alternativet) upptogs till behandling. Härjämte framlade fortifikationsförvaltningen ett reviderat förslag till utförande av Siggesta-alternativet.

I samband med ärendets vidare beredning inom försvarsdepartementet framkom emellertid, att undersökningar verkstälts av Vattenbyggnadsbyrån i Stockholm — på uppdrag av Österåkers kommun — rörande ett vattenledningsprojekt inom kommunen i syfte att förse bland annat Öster-

skär med vatten. Fråga uppkom härvid huruvida ett samgående vore tänkbart för att lösa Österåkers, Rindös och Vaxholms vattenfrågor, varvid såsom vattentäkt skulle kunna utnyttjas sjön Garnsviken i Österåkers socken (Garnsviken-alternativet). Sedan det befunnits att sistnämnda alternativ borde närmare utredas, åtog sig Österåkers kommun att föranstalta härom, under förutsättning dock att kronan, därest företaget ej bleve realiserat, svarade för viss del av utredningskostnaderna.

Berörda utredning resulterade sedermera i ett detaljerat förslag av Vattenbyggnadsbyrån, som beträffande anläggningens förvaltning framlade alternativa förslag, varvid dock antogs att kronan ej skulle vara intresserad att stå som ägare av anläggningen. Denna ansågs i stället böra ägas och förvaltas av företrädesvis Österåkers kommun ensam eller av en sammanlutning mellan de olika intressenterna, lämpligen ett kommunalförbund. Kronans vattenbehov skulle därvid tillgodoses i avtalsmässig ordning.

Enligt skrivelse 1950: 223 medgav riksdagen i anledning av proposition 1950: 141 (s. 12—15) att, därest vattenförsörjningen för de militära etablisementen å Rindö och Stenslätten komme att ordnas genom anslutning till Garnsviken-alternativet och det därvid skulle visa sig ur ekonomiska och andra synpunkter lämpligast att kronan själv ombesörjde erforderliga anläggningar å Rindö och Stenslätten, Kungl. Maj:t ägde för detta ändamål omdisponera av riksdagen för anordnande av vattenledning för militära anläggningar å Rindö och Stenslätten samt Vaxholms stad anvisade medel.

Enligt ett den 19 maj 1952 av fortifikationsförvaltningen för Kungl. Maj:ts godkännande framlagt förslag skall vattenförsörjningen för de militära inrättningarna på Rindö, Stenslätten, Kastellholmen och Vaxön anordnas enligt Garnsviken-alternativet. Ett vattenverksförbund, bestående av Österåkers kommun och Vaxholms stad, har bildats för utförande och förvaltning av anläggningen från Garnsviken fram till en mottagningsreservoar å Rindö. Vaxholms stad har åtagit sig att ombesörja huvudledningen å Rindö samt vattnets överförande därifrån till Kastellholmen och Vaxön, medan kronan för sin ifrågavarande vattenförsörjning ansetts böra ansluta som abonnent till staden, varvid det dock skall ankomma på kronan att själv ombesörja vattnets överförande till Stenslätten ävensom utförandet av en vattenledning från mottagningsreservoaren å västra Rindö fram till kronans anläggningar därstädes. För att kunna tillgodogöra sig vattnet vid huvudanläggningens färdigställande måste kronan vidare ombesörja iordningställandet av rörnätet inom egna områden.

Över förslaget har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen avgivit utlåtande den 24 november 1952, varefter fortifikationsförvaltningen den 22 december 1952 avgivit förnyat utlåtande.

Genom beslut den 13 februari 1953 har Kungl. Maj:t — med upphävande av beslutet den 26 april 1946 — funnit gott föreskriva att vattenförsörj-

ningen för de militära inrättningarna på Rindö, Stenslätten, Kastellholmen och Vaxön skall anordnas i enlighet med Garnsviken-alternativet, utformat på här angivet sätt.

Genom samma beslut den 13 februari 1953 har Kungl. Maj:t bemyndigat fortifikationsförvaltningen att underteckna ett med Vaxholms stad träffat förslag till avtal jämte tillägg, sedan vissa smärre kompletteringar däri verkställt. Enligt förslaget blir kronan beträffande sin ifrågavarande vattenförsörjning abonnent till staden, som bland annat förbinder sig att till kronans anläggningar på Rindö och Stenslätten tillhandahålla hushållsvatten av fullgod kvalitet intill en sammanlagd vattenmängd av 300 000 kubikmeter per år, medan kronan å sin sida garanterar likvid för en vattenmängd av — under de två första åren efter anläggningens färdigställande — 150 000 kubikmeter per år och därefter en med närmare beräkningsgrunder angiven mängd — dock högst 150 000 och lägst 100 000 kubikmeter per år. Vattnet tillhandahålles på Rindö mot en avgift, bestående av *dels* ett grundpris, motsvarande det pris staden har att erlægga till vattenverksförbundet, *dels ock* ett detaljpris, avsett att täcka stadens kostnader för drift och underhåll m. m. av stadens anläggningar på Rindö för vattentillförseln till kronan.

I sin förenämnda framställning har *fortifikationsförvaltningen* hemställt om bemyndigande att för bestridande av kostnaderna för utförande, ombyggnad och nyanläggning av kronans ledningsnät vid Oscar-Fredriksborg, västra Rindö och Stenslätten anlita de medel, som genom beslutet den 26 april 1946 ställts till ämbetsverkets förfogande.

I sitt utlåtande har *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* härutinnan ifrågasatt om icke de ifrågavarande av riksdagen anvisade medlen bör ställas till vattenverksförbundets eller Vaxholms stads förfogande — lämpligen i form av ett lån — för utförande av den nu aktuella anläggningen till den del denna motsvarar i Siggesta-alternativet ingående anläggningsdelar — särskilt som från nämnda intressenters sida påpekats för dem rådande finansieringssvårigheter.

Departementschefen.

Jag kan icke tillstyrka att vattenverksförbundets och Vaxholms stads medelsbehov tillgodoses i den ordning, som av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreslagits.

För att kronan vid huvudanläggningens färdigställande skall kunna tillgodogöra sig det därefter levererade vattnet är det erforderligt att kronan dessförinnan genomför vissa nyanläggnings- och ombyggnadsarbeten beträffande serviceledningarna inom egna områden. De av riksdagen för vattenledningsföretaget anvisade medlen kan lämpligen utnyttjas härför. Då emellertid anslagsmedlen avsetts för huvudvattenledningen, synes riks-

dagens bemyndigande till denna anslagsdisposition böra inhämtas. Kostnaderna för anläggningarna för vattnets överförande till Stenslätten ävensom för utförandet av ledningen från mottagningsreservoaren å västra Rindö fram till kronans anläggningar därstädes torde med stöd av riksdagens skrivelse 1950: 223 jämväl få bestridas av ifrågavarande medel.

Åberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att av riksdagen för anordnande av vattenledning för militära anläggningar å Rindö och Stenslätten samt för Vaxholms stad anvisade medel må omdisponeras i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående anförts.

Flygvapnets delfond.

[7] **Vissa markförvärv för flygvapnet.** Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition (Bil. 25, punkt 22) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv under flygvapnets delfond beräkna ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet i detta hänseende.

Markförvärv för flygfältsutvidgningar. Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1946: 229 anvisade riksdagen för budgetåret 1946/47 till markförvärv för flygfältsarbeten ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.

Sedan flygförvaltningen framlagt en generalplan för ifrågavarande markförvärv, har Kungl. Maj:t på av förvaltningen gjorda framställningar genom särskilda beslut av förenämnda anslag ställt erforderliga medel till ämbetsverkets förfogande för vissa markförvärv.

Efter förslag av Kungl. Maj:t i 1950 års statsverksproposition, propositionen 1951: 109 och propositionen 1952: 166 har riksdagen sedermera för budgetåren 1950/53 anvisat sammanlagt 1 300 000 kronor för markförvärv för flygfältsutvidgningar. De anvisade medlen beräknas i sin helhet komma att disponeras under innevarande budgetår.

I sina medelsäskanden för nästa budgetår anför *flygförvaltningen*, att de flygfältsarbeten, vilka beräknas påbörjas under budgetåret 1953/54, kommer att kräva ytterligare markförvärv för flygfältsutvidgningar, för vilka medel icke står till förvaltningens förfogande. Medelsbehovet för dessa markförvärv beräknas till 1 400 000 kronor. Därutöver beräknar ämbetsverket 600 000 kronor till markförvärv för nya flygfält. Sammanlagt erfordras således under budgetåret 1953/54 (1 400 000 + 600 000 =) 2 000 000 kronor.

Oförutsedda utgifter för markförvärv. Jämväl under flygvapnets delfond har fortifikationsförvaltningen beräknat särskilda medel till oförutsedda utgifter för markförvärv. Förvaltningen föreslår att för ändamålet ett belopp av 100 000 kronor anvisas.

Departementschefen.

Flygteknikens utveckling har nödvändiggjort en omfattande utbyggnad och förbättring av de militära flygfälten. För att dessa såväl ur flygsäkerhetssynpunkt som med hänsyn till beredskapen betydelsefulla arbeten skall kunna fullföljas erfordras att ytterligare medel ställas till förfogande för markförvärv. Jag kan dock icke tillstyrka att för ändamålet anvisas mer än 1 400 000 kronor. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga dispositionsbestämmelser.

Jag föreslår, att även under flygvapnets delfond beräknas ett belopp av 100 000 kronor för oförutsedda utgifter för markförvärv. Liksom beträffande arméns delfond synes beloppet böra kunna i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall utnyttjas för bestridande av uppkommande kostnader för smärre kompletteringar av flygvapnets fastighetsbestånd. Jag utgår från att beloppet jämväl skall kunna utnyttjas för att bestrida kostnader för tvångsinlösen av mark enligt byggnadslagen. Flygförvaltningen har för detta ändamål äskat 25 000 kronor.

I enlighet med vad sålunda anförts beräknar jag för markförvärv under flygvapnets delfond följande belopp.

Markförvärv för flygfältsutvidgningar	1 400 000
Oförutsedda utgifter för markförvärv för flygvapnet	100 000
	<u>Summa kronor 1 500 000</u>

Anslagsmedlen torde böra anvisas under rubriken Vissa markförvärv för flygvapnet. Outnyttjade medel under äldre anslag bör tillgodoföras det nya anslaget.

Under återopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa markförvärv för flygvapnet* för budgetåret 1953/54 anvisa ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor.

FÖRSVARETS FABRIKSFOND.

[8] Inrättande av en central tvätt- och reparationsanstalt i Umeå. Efter förslag av Kungl. Maj:t i proposition 1943:179 beslöt riksdagen att den förbandsvis bedrivna tvätt- och reparationstjänsten i fråga om intendenturmateriel vid försvaret skulle centraliseras till ett antal centrala tvätt- och reparationsanstalter enligt ett av 1942 års militära reparationstjänstutredning framlagt förslag. Sedermera har riksdagen (skr. 1943:320, 1944:327 och 491, 1946:337, 1951:19 samt 1952:20) ställt tillhoppa 6 222 000 kronor till förfogande för uppförande av centralanstalter på Gotland samt i Stockholm, Boden, Långsele, Herrljunga och Mjölby samt 2 425 000 kronor för anskaffning av maskiner och annan utrustning för

dylika anstalter. Såsom centralanstalter skulle dessutom tills vidare utnyttjas befintliga anläggningar i Landskrona och Karlskrona.

I skrivelse den 9 mars 1953 har *försvarets fabriksstyrelse*, efter samråd med statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande, framlagt förslag om inrättande av en central tvätt- och reparationsanstalt i Umeå. Fabriksstyrelsen anför i huvudsak följande.

För närvarande är sex tvätt- och reparationsanstalter i drift, nämligen i Stockholm, Visby, Karlskrona, Landskrona, Långsele och Boden. I enlighet med av 1943 och 1944 års riksdagar gjorda uttalanden ombesörjes vid anstalterna tvätt och reparationer icke endast för militära förband och sjukhus utan även för statliga och kommunala institutioner.

Tvätt- och reparationsverksamheten för samtliga till mellersta och övre Norrland förlagda militära förband m. m. har centraliserats till de centrala anstalterna i Boden och Långsele utom beträffande vattentvätt och vissa reparationer för de till Umeå förlagda förbanden. Av dessa är i enlighet med reparationstjänstutredningens förslag Norrlands dragonregemente hänvisat till den vid Västerbottens regemente befintliga tvättinrättningen, vilken vid fullt genomförd centralisering avses skola underställas fabriksstyrelsen.

Från Västerbottens läns landsting har hösten 1952 framställts en förfrågan, huruvida fabriksstyrelsen hade möjlighet att åtaga sig tvätt- och reparationsverksamheten för landstinget. Styrelsen har med anledning därav verkställt utredning, varav framgått, att landstingets tvätt icke kan utföras vid befintliga centralanstalter i Norrland. Styrelsen har därför ansett sig böra närmare undersöka möjligheten att utnyttja en av Umeå stad i Umeå för några år sedan uppförd kommunal tvättinrättning, som staden har för avsikt att avyttra. En förutsättning synes emellertid vara att anläggningen utnyttjas även av de militära förbanden i Umeå samt det medicinalstyrelsen underställda Umedalens sjukhus. De tvättgodsmängder per år, som vid sådant förhållande skulle avverkas vid anstalten, utgör för militära förband 240 ton, för Umedalens sjukhus 460 ton och för landstinget 1 030 ton, eller tillhoppa 1 730 ton.

Enligt landstingets beräkningar skulle en sådan centralisering för landstingets del medföra väsentliga kostnadsbesparingar. Även för de statliga institutionerna skulle anordningen erfarenhetsmässigt medföra avsevärda ekonomiska fördelar.

Under förutsättning av Kungl. Maj:ts bifall har fabriksstyrelsen träffat avtal med Umeå stad om förvärv av nyssnämnda anläggning, bestående av tomt å cirka 3 600 m² i kvarteret Ejdern inom staden jämte tvättbyggnad och en mindre bostadsbyggnad, för en köpeskilling av 700 000 kronor på sätt framgår av ett styrelsens skrivelse bilagt köpekontrakt, vilket liksom ett med Västerbottens läns landstings förvaltningsutskott träffat avtal om

samarbete tecknats under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande senast den 1 juli 1953.

För att anläggningen skall kunna utnyttjas för den beräknade kapaciteten erfordras dock vissa ombyggnadsarbeten, vilka kostnadsberäknats till sammanlagt 800 000 kronor. Kostnaderna för anskaffning av maskiner har beräknats till 735 000 kronor.

En i anläggningen ingående husmoderstvätt är avsedd att uthyras till Umeå stad för en hyra av 4 000 kronor för år. Erforderlig personal torde i huvudsak kunna rekryteras från nuvarande statliga tvättinrättningar i Umeå, från landstingets tvätterier samt från den nuvarande tvättanläggningen.

Det framlagda förslaget innebär i princip ingen ändring i det av den militära reparationstjänstutredningen framlagda förslaget till rationalisering av tvätt- och reparationstjänsten inom försvaret utan endast att tvättinrättningen vid Västerbottens regemente utbytes mot en anläggning med större kapacitet.

Genom beslut den 11 maj 1951 har Kungl. Maj:t uppdragit åt *statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande* att, efter samråd med berörda myndigheter, verkställa utredning rörande frågan om samordning av den statliga tvättverksamheten och därmed sammanhängande spörsmål. Kommittén har i yttrande till fabriksstyrelsen framhållit att kommittén ännu icke haft möjlighet att bedöma frågan om en centralisering av den statliga tvättverksamheten i hela dess räckvidd. Med hänsyn till de särskilda intressen som föreligger för landstingets del i denna fråga har kommittén emellertid ej velat motsätta sig förslaget till förvärv av Umeå stads tvättanläggning. Enligt kommitténs beräkningar kommer den av fabriksstyrelsen föreslagna anläggningen att kräva en kapitalinvestering, som är 350 000 kronor högre än vad som skulle vara erforderligt, därest den föreslagna anstalten förlades till Umedalens sinnessjukhus. Kommittén har förutsett att Västerbottens läns landsting är berett att under en tid av tio år erlægga 3,6 % årlig ränta å denna ökade kapitalkostnad samt att detta räntebelopp av fabriksstyrelsen gottskrives övriga statliga intressenter.

Fabriksstyrelsen har den 9 mars 1953 med landstinget träffat uppgörelse av denna innebörd. Med hänsyn till att ordnandet av tvättfrågorna för Västerbottens läns landsting synes utomordentligt brådskande har fabriksstyrelsen ansett sig böra redan nu framlägga här ifrågavarande förslag. Ett uppskov med ställningstagandet skulle leda till att landstingets tvättfrågor måste lösas separat, vilket avsevärt skulle försvåra realiserandet av ett senare framlagt centraliseringsförslag.

Fabriksstyrelsen föreslår att kostnaderna för anläggningen skall bestri-
das från tillgängliga medel under de för centralanstalter och dessas maskin-
utrustning avsedda anslagen.

Departementschefen.

Den av 1943 års riksdag beslutade centraliseringen av tvätt- och reparationstjänsten beträffande försvarets intendenturmateriel har till större delen genomförts. Av de ursprungligen planerade anstalterna har endast två, i Herrljunga och Mjölby, ännu icke kommit till utförande.

Med anledning av en vid 1949 års riksdag väckt motion uttalade statsutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 4 bland annat att det enligt utskottets mening vore av intresse att på grundval av hittills vunna erfarenheter av centraliseringen få närmare utrönt det ekonomiska utfallet av verksamheten vid de anstalter som redan trätt i verksamhet. Med anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t den 4 november 1949 åt 1946 års militära förvaltningsutredning att verkställa utredning i angivet hänseende.

Enligt vad jag inhämtat från förvaltningsutredningen är dess utredningsarbete, vilket icke kunde igångsättas förrän i slutet av år 1950, nu avslutat, och utlåtande i ämnet kan alltså förväntas inom den närmaste tiden. Utredningsarbetet har blivit fördröjt av väsentligen två skäl: dels har det mött svårigheter att göra tillförlitliga beräkningar av sådana omkostnadsposter som exempelvis kostnaden för värme och dels har det befunnits erforderligt att beträffande vissa delar av reparationstjänsten verkställa en kvalitetsbedömning genom särskilt tillkallade experter. Såvitt avser centraliseringen av tvätten har utredningen otvetydigt givit vid handen att en för ett eller två förband avsedd tvättinrättning ur ekonomisk synpunkt är underlägsen en större anstalt.

Fabriksstyrelsens nu föreliggande framställning åsyftar inrättande av en tvättanstalt med uppgift att omhänderha tvätten för såväl de två militära förbanden i Umeå som sjukhustvätten från landstingets sjukhus och Umedalens sinnessjukhus. Förslaget har tillkommit efter initiativ från landstinget, som funnit angeläget att genom samgående med de statliga myndigheterna söka sänka sina tvättkostnader. Goda erfarenheter av ett dylikt samarbete föreligger redan i Västernorrlands län, och avtal av samma art har även träffats mellan Norrbottens läns landsting och fabriksstyrelsen.

Enligt den verkställda utredningen kan i stort två alternativ för en samordning av landstingets och statens tvätt i Umeåtrakten tänkas. Det ena, vilket nu föreslås av fabriksstyrelsen, innebär att styrelsen förvärvar en Umeå stad tillhörig tvättinrättning och efter viss utvidgning och komplettering av denna övertar tvätten för de militära förbanden, sinnessjukhuset och landstinget. Enligt det andra alternativet skulle tvätten i stället centraliseras till Umedalens sinnessjukhus, där i så fall den befintliga tvättinrättningen skulle byggas ut. Tvättkostnaderna beräknas bli praktiskt taget lika i båda alternativen. Det senare alternativet beräknas dock kräva något lägre investeringskostnader. Detta alternativ kan emellertid icke genom-

föras omedelbart, och det föreligger därför risk för att landstingets tvättfrågor, vilka anses mycket angelägna, måste lösas separat. Därigenom skulle den önskvärda samordningen av statens och landstingets tvätt allvarligt försvåras. Då därtill kommer att landstinget åtagit sig att förränta den ökade investeringskostnaden, anser jag mig böra tillstyrka att det av fabriksstyrelsen föreslagna alternativet genomföres. Det torde böra övervägas om icke även övrig statlig tvätt i Umeåområdet bör övertagas av fabriksstyrelsens tvättanstalt.

Mot kostnadsberäkningarna har jag intet att erinra. De träffade preliminära avtalen bör således godkännas. Ej heller mot den föreslagna omdispositionen av förenämnda investeringsanslag har jag något att invända. Riksdagens medgivande härtill torde dock böra inhämtas.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) medgiva, att en central tvätt- och reparationsanstalt må komma till utförande i Umeå i enlighet med vad i det föregående anförts;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att för ifrågavarande ändamål disponera outnyttjade belopp å investeringsanslaget 1951/52 Kb IV B 5: Uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter intill ett belopp av 1 500 000 kronor samt å investeringsanslaget 1950/51 Kb IV B 4: Anskaffning av maskiner och annan utrustning för centrala tvätt- och reparationsanstalter intill ett belopp av 735 000 kronor.

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

B. Wassén.